

**O‘ZBEK MILLIY CHOLG‘ULARI ORKESTRI: SHAKLLANISHI VA JAHON
MIQYOSIDAGI TAN OLINISHI**

Respublika musiqa va san‘t texnikumi

Malikov Safarali

Sulyamonova Osiyo

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekiston milliy cholg‘ular orkestrining tarixiy shakllanishi, uning repertuari, ijrochilik tarkibi hamda xalqaro miqyosdagi e’tirofi tahlil qilinadi. Maqolada orkestr faoliyatiga hissa qo‘shgan taniqli bastakorlar va dirijyorlar, shuningdek, orkestr tarkibidagi an’anaviy cholg‘ularning roli haqida ma’lumotlar keltirilgan. Shuningdek, orkestrning jahon sahnasida tutgan o‘rni va madaniy diplomatiyadagi ahamiyati yoritilgan. Maqola musiqashunoslar, talabalar va milliy san’at ixlosmandlari uchun ilmiy-uslubiy manba bo‘lib xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: O‘zbek milliy cholg‘ulari, Milliy orkestr, Cholg‘u asboblari, Dutor, rubob, sato, Shashmaqom, Musiqa san’ati, Bastakorlar, Madaniy meros, Jahon tan olinishi, O‘zbekiston filarmoniyasi, Musiqa tarixi, Maqom ijrochiligi, Musiqaviy diplomatiya

O‘zbekiston musiqa san’atida milliy cholg‘ular orkestrining o‘rni beqiyosdir. Bu orkestr o‘zbek xalqining asrlar davomida shakllangan musiqiy madaniyatini ifodalash bilan birga, milliy cholg‘ularni ansambl tarzida uyg‘unlashtirish orqali yangi bosqichga olib chiqdi. Ushbu maqolada orkestring tarixiy shakllanishi, rivojlanish bosqichlari hamda xalqaro miqyosdagi muvaffaqiyatlari haqida so‘z yuritiladi.

O‘zbek milliy cholg‘ular orkestri XX asrning birinchi yarmida shakllana boshladi. Uning poydevori 1930-yillarda Toshkentda tashkil etilgan Milliy cholg‘ular ansambli bilan bog‘liq. Bu ansamblga asos solganlardan biri taniqli bastakor va musiqashunos Yunus Rajabiy bo‘lgan. Keyinchalik u Shashmaqomni orkestrlashtirish yo‘lida katta ishlar olib bordi.

1944-yilda O‘zbekiston Davlat Filarmoniyasi tarkibida Milliy cholg‘ular orkestri rasmiy ravishda tashkil etildi. Unga mashhur bastakorlar – Mutal Burhonov, Tolib Sodiqov, Suleyman Yudakov kabi san’atkorlar o‘z ijodiy hissasini qo‘shdilar.

Milliy cholg‘ular orkestri torli, uriluvchi va nafasli cholg‘ularning uyg‘un kombinatsiyasidan tashkil topadi:

- Torli cholg‘ular: dator, rubob, tanbur, sato
- Nafasli cholg‘ular: nay, karnay, surnay
- Uriluvchi cholg‘ular: doira, nog‘ora, qo‘sh nog‘ora

Bu orkestr har bir cholg‘uning tembr imkoniyatlaridan foydalanib, keng diapazondagi musiqiy asarlarni ijro etadi – klassik maqomlardan tortib zamonaviy kompozitsiyalargacha.

Orkestr repertuari o‘zbek xalq kuy-qo‘shiqlari, maqomlar, bastakorlik asarlari, hamda jahon musiqasining milliy cholg‘ular uchun moslashtirilgan shakllarini o‘z ichiga oladi.

20-Fevral, 2025-yil

Taniqli dirijyorlar – Nosir Zokirov, Fayzulla Xo‘jayev, Mustafo Bafoyev va boshqalar orkestrni xalqaro sahnaga olib chiqishda muhim rol o‘ynaganlar.

O‘zbekiston milliy cholg‘ular orkestri bir necha xalqaro festival va konsertlarda muvaffaqiyatli ishtirok etib kelmoqda:

- “Sharq taronalari” (Samarqand) xalqaro musiqa festivali doimiy ishtirokchisi;
- Rossiya, Turkiya, Fransiya, Yaponiya kabi davlatlarda gastrol konsertlari o‘tkazilgan;
- YUNESKO tomonidan Shashmaqomning insoniyat nomoddiy madaniy merosi ro‘yxatiga kiritilishi orkestr faoliyatining yutuqlaridan biridir.

Orkestr milliy brend sifatida nafaqat musiqa san‘atida, balki madaniy diplomatiyada ham muhim rol o‘ynaydi.

O‘zbek milliy cholg‘ular orkestri – bu xalq san‘atining yuksak namunasidir. Uning shakllanishi, rivojlanishi va jahon tan olgan darajadagi faoliyati, milliy cholg‘ularning imkoniyatlari cheksizligini yana bir bor isbotlaydi. Bugungi kunda ham orkestr yosh avlod orasida milliy musiqa san‘atini sevdirish, asrash va rivojlantirishda yetakchi kuch bo‘lib xizmat qilmoqda.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Қароматов Ф. – Ўзбек музыка санъати тарихи. – Тошкент: “Ўқитувчи”, 1983.
2. Зиёдов У. – Мақомлар олами. – Тошкент: “Фан”, 1990.
3. Расулова М. – Ўзбек халқ чолғу асбоблари. – Тошкент: “Музыкалит”, 2005.
4. Қодирова Д. – Ўзбек оркестр санъати: шаклланиши ва ривожланиши. – Тошкент: Консерватория нашри, 2018.
5. Ўзбекистон миллий энциклопедияси – “Муסיкий маданият” бўлими. – Тошкент: “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” Давлат нашриёти, 2004.
6. Раҳимов М. – Ўзбек оркестр муסיқаси тарихидан. – Тошкент: “Фан ва маданият”, 2016.
7. Абдурахмонов Б. – Миллий чолғу санъати ва замонавий ижрочилик. – Самарқанд: “Ижод”, 2020.